
КИТАЙСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

ISSN 2616-7328 (Online), ISSN 2409-904X (Print)

Kitaëznävči doslidžennâ, 2018, No. 1, pp. 83–88

doi: <https://doi.org/10.15407/chinesest2018.01.083>

UDC 811.581:94(510)

THE NOTION “STATE” IN THE CHINESE LANGUAGE AND “FAMILY ORIENTED IDEOLOGY” IN THE POLITICAL DISCOURSE OF PRC

N. Kirnosova

PhD (Comparative literature), Associate Professor

The article provides an etymological analysis of the Chinese character “state”, and reminds a history of representations of the notion “state” in Chinese writings, which reveals a connection between the notion “state” and the notion “family” in the conceptual system of Chinese native speakers. The importance of the connection is confirmed by quotations from speeches of the current President of China Xi Jinping.

Key words: character, family, notion, political discourse, state

ПОНЯТТЯ “ДЕРЖАВА” В КИТАЙСЬКІЙ МОВІ Й “РОДИННА ІДЕОЛОГІЯ” В СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ КНР

H. A. Kіrnosova

Ієрогліф 国 (держава) – один із найстаріших у китайській мові: він зустрічається вже в написах на панцирах черепах (цзягувень), що є найранішими нині відомими написами китайською мовою [Wang 2010]. Від своїх витоків він належав до типу ідеограм, тобто знаків, що *зображають* ідею (абстрактне поняття). Згідно з відомостями етимологічних словників [Dou 2001, 326; Shuowen... 2005, 503], найраніше зображення ідеї держави в Китаї складалося зі схематичного окреслення певної території й списа, що натякав на охорону цієї території (як на **рис. 1 А**: квадратик з рисочками зліва = “територія”, елемент справа = “спис”); у ті часи цей же знак використовувався й на позначення поняття “територія”. Згодом це зображення розмістили ще й у квадратну рамку, що мала підкреслювати ідею кордонів (як на **рис. 1 В – Е**), тобто належності цієї території комусь, а для поняття “територія” винайшли інший знак (域). У такому вигляді, лише з певними стилістичними відмінностями, зазначений ієрогліф проіснував в офіційному вжитку до реформи 1956 р., коли наповнення рамки (територія + спис) замінили на знак яшми (玉), що в китайській культурі завжди символізувала красу й дорожочінність (як на **рис. 1 Н**).

© 2018 N. Kirnosova; Published by the A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies, NAS of Ukraine and the Ukrainian Association of Sinologists on behalf of *The Chinese Studies*. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

Рис. 1. Еволюція ієрогліфа 國 (держава)

Для того щоб прояснити ідею цього нового знака, який використовується й нині, слід зауважити ще два знаки з рис. 1. – F та G. Справа в тому, що велика кількість рисочок ієрогліфа 國, який був прийнятий до вжитку в зазначеному вигляді в пізні часи існування династії Чжоу, уповільнювала процес його написання, тому в часи пізньої Хань, коли кількість письмових документів зростала й почала цінуватися швидкість написання, допустили певне спрощення для вмісту рамки: попередньо ідея спрощення полягала в схематизації зображень території й списа до трьох вертикально розташованих рисок, однак відразу ж з'ясувалося, що їх можна з'єднати вертикальною рисою й отримати ієрогліф 王 (князь, володар держави), що цілком пасувало для репрезентації ідеї держави в ієрогліфі в тому розумінні, що всі землі в Піднебесній належать правителю (普天之下, 莫非王土) [Dou 2001]. Крім того, деякі джерела зазначають, що в написах у стилі “чжоувень” вже існував ієрогліф, у якому до знаків “спис” і “територія” додавався знак “князь”, він розташовувався під вказаними двома знаками, і завдяки його появі відповідний ієрогліф “розкривав 3 головні ознаки держави: наявність зброї, наявність правителя, наявність території” [Dou 2001, 326]. Проте в такому написанні ієрогліф не був поширений, хоча його й активно використовували під час Тайпінського повстання (1851–1864 рр.), коли він з'явився в девізі правління “太平天国”.

Далі, в епоху Шести династій, на позначення поняття “держава” виник ієрогліф, де у квадратній рамці замість знака 王 (князь) містився знак 民 (народ) (як на рис. 1 G). Цей ієрогліф відображав ідею Мен-цзи про те, що “народ має вищу цінність, ніж правитель” (民贵君轻) [Min gui...], і становив очевидну опозицію знаку 國. Однак і цей знак використовувався не надто широко і з часом вийшов з ужитку, повернувшись ненадовго в часи Китайської Республіки (1919–1949).

Крім зазначених двох модифікацій, існували ще й інші варіанти написання ієрогліфа “держава”, які, відповідно, представляли дещо різні розуміння поняття “держава” і хоч не широко, але використовувались у певні часи чи в певних регіонах, тож коли в 50-х рр. XX ст. постало питання спрощення й стандартизації ієрогліфів, розмаїття написання знака “держава” призвело до суперечок: який із варіантів слід вибрати й закріпити як стандартний? Знак 國, що довгий час до цього вважався офіційним, не влаштував прибічників реформ із тих самих причин, що виявилися вже в епоху Хань, – він мав багато

рисок і був складним для написання. Комітет із затвердження проекту спрощення ієрогліфів спочатку вибирав між розглянутими вище двома модифікаціями – 国 та 國. На користь першого з цих ієрогліфів були тривала історія використання і простота написання, а також широкий ужиток у часи Тайпінської держави, проте закладена в ньому ідея про те, що “всі землі в державі належать правителю”, зовсім не пасувала Новому Китаю, який позиціонував себе як *демократичну* державу, тож цей варіант було відкинуто. Його “опонента” – ієрогліф 國 також “забракували”, але тепер через те, що він був маловживаним і незнайомим (“чужим”) для більшості населення. Цікаво, що такий чинник, як “популярність”, переважив навіть той факт, що закладена в ієрогліфі ідея “належності всіх земель народу (а не правителю)” цілком збігалась із новим поняттям держави.

Проте суперечки припинилися, коли заступник голови вищевказаного Комітету видатний китайський філолог Го Можо запропонував до ієрогліфа 国 додати крапку, що змінювала знак “князь” (王) на знак “яшма” (玉) (як на **рис. 1 Н**), розкриваючи таким чином новий ракурс розуміння поняття “держави”: “Батьківщина гарна, немов яшма” [Guo]. Цей варіант влаштував усіх і був прийнятий як стандарт та використовується донині. При цьому авторство Го Можо зазвичай не підкреслюється, оскільки є дані, що така модифікація ієрогліфа “держави” зустрічається в повістях-*хуабень* епохи Сун [Guo], тож Го Можо просто нагадав про цей знак як такий, що дуже вдало транслює нове розуміння поняття держави в новій країні (КНР).

Отже, простежуючи еволюцію та модифікацію ієрогліфа 国 (держави), можемо окреслити концепт “держави” в китайській культурі в його розвитку:

1. територія яку охороняють (或);
2. територія з чітко окресленими межами (тобто чиясь територія, належна комусь), яку охороняють (國):
(модифікації)
 - 2.1. територія, що належить правителю (国);
 - 2.2. територія, що належить народу (國);
 3. (наша) територія, гарна, немов яшма (国).

Варто зауважити, наскільки кардинальну зміну в концепт “держави” внесла маленька крапочка Го Можо – замість ідеї належності чи ідеї збройної охорони зринула ідея краси. І сучасний політичний дискурс доводить, що то був не просто “красивий жест”, а глибоко продумане рішення, яке справді відображало глибинні зрушення в китайському менталітеті у ХХ ст., наслідком яких дедалі сильніше виявлявся намір цієї нації створювати красу і ділитися нею, а не “відганяти інших від свого”. А найкраще така настанова простежується в промовах сучасного лідера КНР Сі Цзіньпіна, де часто фігурують поняття “美丽中国” (“прекрасний Китай”) і заклики до його розбудови [Хі 2014а]. Важливо, що саме розбудова “прекрасного

Рис. 2 Го Можо (1892–1978)

Китаю” стає метою розвитку країни, а не гонитва за багатством, при цьому лідер КНР неодноразово підкреслював, що Китай готовий ділитися з усім світом здобутками свого розвитку.

Також слід зауважити, що, крім реформи на графічному рівні, у китайській мові відбулась і морфологічна “реформа” – перехід від одно- до двоскладовості. Тож якщо в давньокитайській мові поняття “держава” виражалося одним зазначеним вище ієрогліфом 国, то в процесі морфологічної еволюції до нього додався ще один ієрогліф – 家 (родина). Відтак у сучасній китайській мові функціонує двоскладове слово 国家 на позначення поняття “держава”, і це дає можливість говорити про “родинну ідеологію” в політичній площині (площині розбудови держави).

Якщо проаналізувати на предмет “родинної ідеології” промови голови КНР Сі Цзіньпіна, вміщені в книзі “Про політику й управління державою” [Хі 2014а], то можна помітити, що зазначена ідеологія актуалізована здебільшого у внутрішньополітичному дискурсі.

Насамперед голова КНР апелює до неї, коли говорить про проблеми екології. Одна з його промов називається так [Хі 2014а, 211]:

为子孙后代留下天蓝、地绿、水清的生产生活环境。

Залишимо нашим дітям та онукам для життя й виробництва блакитне небо, зелені луки й чисту воду.

Такий заклик, з одного боку, апелює до такого особистісного чинника, як батьківські почуття, з якими зазвичай пов’язаний дуже потужний мотиваційний потенціал (тому відповідний заклик буде більш дієвим), а з другого боку – актуалізує загальноприйняте і зафіксоване у відповідному ієрогліфі розуміння держави як красивої території, про що йшлося вище.

Якщо в промовах про проблеми екології присутні посилання на нащадків (子孙), то в промовах, що стосуються революційної боротьби, навпаки, є апеляція до попередників – до “старшого покоління революціонерів” (先辈革命家 або 老一辈革命家). Приклад можна зустріти в промові Сі Цзіньпіна на форумі з нагоди 110-ї річниці з дня народження Дена Сяопіна [Хі 2014b]:

实现社会主义现代化，实现祖国完全统一，实现中华民族伟大复兴，这是毛泽东同志、邓小平同志等老一辈革命家和千百万革命先辈的深切夙愿，是全体中华儿女的共同心愿。

Здійснити модернізацію соціалізму, завершити об’єднання батьківщини й реалізувати велике відродження китайської нації – це були глибоко потаємні сподівання Мао Цзедуна, Дена Сяопіна та сотень тисяч інших революціонерів старшого покоління.

Очевидно, що таке твердження завдяки апеляції до синівських почуттів і зв’язку поколінь покликане ствердити легітимність теперішньої влади, а разом з тим – і межі її чинності, оскільки, коли йдеться про владу, актуалізується й поняття держави, а воно для носіїв китайської мови пов’язане з ідеєю замкненості, що втілена графічно в рамці ієрогліфа 国.

А в промовах, що стосуються відносин із Тайванем, звучить гасло “Два береги – одна родина” і використовується іменник 同胞 (плоть з одного лона). Зокрема, Сі Цзіньпін починає свою промову під час зустрічі з тайванською делегацією так [Хі 2014а, 231]:

两岸双方应该坚持走两岸关系和平发展的正确道路，倡导“两岸一家亲”的理念，加强交流合作，共同促进中华民族伟大复兴。

Мирний розвиток відносин між двома берегами повинен вважатися правильним шляхом з обох берегів, і обидві сторони мають прийняти концепцію “два береги – одна родина”, а також зміцнювати взаємодію та співробітництво й спільно сприяти Великому піднесенню китайської нації.

Очевидно, що метою цього висловлювання було підкреслити належність китайців і тайванців до однієї родини і таким чином сприяти зближенню політично розділених територій та об’єднанню їх у межах однієї держави.

Отже, як бачимо, поняття держави в Китаї передбачає акцент на замкненості певної території та на її красі, що в багатьох випадках розуміється через більш конкретне поняття родини, тому в сучасному політичному дискурсі в Китаї присутні багато посилай на поняття родини та родинних зв’язків, що формують окремий сегмент “родинної ідеології” зазначеного дискурсу.

Насамкінець нагадаємо, що українці розуміють поняття “держави” як “універсальну політичну форму організації правління, що характеризується суверенною владою, політичним та публічним характером” [Держава], тобто в цьому випадку більший акцент робиться на порядку (організація правління), а посилай на родину, спільність коренів тощо тут не присутні.

ЛІТЕРАТУРА

Держава // **Wikipedia**. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Держава> (дата звернення 1.08.2018).

甲骨文字典/王本兴编著。–北京：北京工艺美术出版社，2010。–251页。

汉字资源：当代新说文解字/窦文字，窦勇著。-长春：吉林文史出版社，2005。–536页。

民贵君轻 // **Baidu**. URL: <https://baike.baidu.com/item/%E6%B0%91%E8%B4%B5%E5%90%9B%E8%BD%BB/10373982?fr=aladdin>

说文解字/“线装经典”编委会编。–昆明：云南教育出版社，2001。–383页。

国(汉字) // **Baidu**. URL: <https://baike.baidu.com/item/%E5%9B%BD/904496?fr=aladdin>

习近平谈治国理政/习近平著。–北京：外文出版社，2014。–469页。

习近平：在纪念邓小平同志诞辰110周年座谈会上的讲话 // **CCTV**. URL: http://news.cntv.cn/2014/08/20/ARTI1408531605863259_3.shtml

REFERENCES

“Derzhava”, *Wikipedia*, available at: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Держава> (accessed August 1, 2018). (In Ukrainian).

Wang Benxing (2010), *Jiaguwen zidian*, Beijing gongyi meishu, Beijing. (In Chinese).

Dou Wenyu, Dou Yong (2005), *Hanzi ziyuan: dangdai xin Shuowen-jiezi*, Jilin wen-shi, Changchun. (In Chinese).

“Min gui jun qing” available at: <https://baike.baidu.com/item/%E6%B0%91%E8%B4%B5%E5%90%9B%E8%BD%BB/10373982?fr=aladdin> (accessed September 1, 2018). (In Chinese).

Shuowen-jiezi (2001), Yunnan jiaoyu, Kunming. (in Chinese)

“Guo” available at: <https://baike.baidu.com/item/%E5%9B%BD/904496?fr=aladdin> (accessed August 1, 2018).

Xi Jinping (2014a), *Tan zhiguo lizheng*, Waiwen, Beijing.

Xi Jinping (2014b), “Zai jinian Deng Xiaoping tongzhi danchen 110 zhounian zuotanhui-shang-de jianghua” available at: http://news.cntv.cn/2014/08/20/ART11408531605863259_3.shtml (accessed September 7, 2018). (In Chinese).

**ПОНЯТТЯ “ДЕРЖАВА” В КИТАЙСЬКІЙ МОВІ
Й “РОДИННА ІДЕОЛОГІЯ” В СУЧАСНОМУ
ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ КНР**

Н. А. Кірносова

У статті розглянуто етимологію ієрогліфа “держави” та історію репрезентації поняття “держави” на рівні писемності в китайській мові, таким чином виявлено зв’язок між поняттям “держави” та поняттям “родина” в носіїв цієї мови. Також продемонстровано актуальність цього зв’язку в мисленні китайців на прикладах із промов сучасного голови КНР Сі Цзіньпіна.

Ключові слова: держава, ієрогліф, політичний дискурс, поняття, родина

**ПОНЯТИЕ “ГОСУДАРСТВО” В КИТАЙСКОМ ЯЗЫКЕ
И “ИДЕОЛОГИЯ СЕМЬИ” В СОВРЕМЕННОМ
ПОЛИТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ КНР**

Н. А. Кирносова

В статье рассматривается этимология иероглифа “государство” и история репрезентации понятия “государство” на уровне письменности в китайском языке, таким образом раскрывается связь между понятием “государство” и понятием “семья” у носителей данного языка. Также демонстрируется актуальность этой связи в мышлении китайцев на примерах из выступлений современного главы КНР Си Цзиньпина.

Ключевые слова: государство, иероглиф, политический дискурс, понятие, семья

Стаття надійшла до редакції 15.05.2018